

การสืบทอดความเป็นจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย The Transmission of Chineseness to the Descendants in Thai Society

- รองศาสตราจารย์ เรือนแก้ว กัทรานุประวัติ
- สาขาการศึกษาทั่วไป
- คณะมนุษยศาสตร์
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
-
- **Associate Professor Ruenkaew Pattranupravat**
- Department of General Education
- School of Humanities
- University of the Thai Chamber of Commerce
- E-mail: ruenkaew__pat@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมาย และสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย (The Transmission of the Chineseness through Understanding the Meaning and Religious Symbols to the Descendants of the Chinese in Thai Society) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความเชื่อของชาวจีน เทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน การปฏิบัติตามธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ ของลูกหลานจีน การอนุรักษ์และการสืบทอด ประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีนสู่รุ่นลูกหลาน ข้อมูลได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ กลุ่มย่อย นักเรียนเชื้อสายจีนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 282 คน สรุปได้ว่า ชาวจีนส่วนใหญ่ยังมีธรรมเนียมการไหว้เจ้าในวันพระจีน และไหว้บรรพบุรุษในวันเซ็งเม้ง (Cheng Meng) เทศกาลสำคัญที่ลูกหลานจีนคิดว่าควรจะสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไป ได้แก่ ตรุษจีน (Chinese New Year) สารทจีน (Chinese Autumn Festival) สารทขนมจ่าง (Fifth Month Festival) ไหว้พระจันทร์ (Moon Festival) กินเจ (Vegetarian Festival) และไหว้เทพเจ้าช่วงปลายปี (God's Thanks Giving Day) ส่วนเทศกาลที่ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นลูกหลานให้ความสำคัญว่าควรจะสืบทอด

มากที่สุด ได้แก่ ตู๋ซุ่จิ้น และสารทจีน รองลงมาได้แก่ กินเจ ไหว้พระจันทร์ ไหว้เทพเจ้าปलयปี และสารทขนมจ้าง ตามลำดับ วิธีการปลูกฝังและสืบทอดประเพณีและเทศกาล ทำทั้งทางตรงและทางอ้อม เทศกาลที่มีการสืบทอดโดยให้ลูกหลานจีนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง ได้แก่ การไหว้เจ้า ตู๋ซุ่จิ้น สารทจีน กินเจ ส่วนเทศกาลที่สืบทอดโดยวิธีการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ได้แก่ เทศกาลไหว้ขนมจ้าง ไหว้พระจันทร์ และวันขอบคุณเทพเจ้าปलयปี ปัญหาการสืบทอดประเพณี และเทศกาลของชาวจีน มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และความคิด ความเชื่อส่วนบุคคล

คำสำคัญ: การสืบทอดความเป็นจีน ลูกหลานจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน ประเพณีจีน เทศกาลจีน

Abstract

This article is part of the research entitled “The Transmission of Chineseness to the Descendants of Chinese in Thai Society through Understanding of Religious Symbols and their Meaning”. The objective is to describe Chinese’s beliefs and Chinese festivals. The existence of Chineseness in Thai society focuses on the transmission patterns and how Chineseness is being transferred to the young Chinese generations born in Thailand, which includes the transfer of knowledge and understanding of the meaning of important Chinese festivals and traditions, and problems related to the transmission of Chineseness. The data were collected by distributing questionnaires to 282 secondary school students in Samutsongkhram. The findings reveal that most of the Chinese still pay respect to their gods on Chinese Sabbath Days as well as to their ancestors on Cheng Meng Day. Chinese New Year and Chinese Autumn Festival are among the most important festivals, which the young Chinese generation agreed should be passed on to the next generation, followed by the Vegetarian Festival, Moon Festival, God’s Thanks Giving Day and Fifth Month Festival respectively. The transmission patterns of Chinese festivals and traditions may be direct or indirect. Paying respect to gods, Chinese New Year, Chinese Autumn Festival and the Vegetarian Festival are directly passed on to the young generation by giving them directions on how to conduct these religious practices by themselves. However, Fifth month Festival, Moon Festival, and God’s Thanks Giving Day are indirectly passed on to the young generation by giving them demonstrations. The problems regarding the transmission of the Chinese traditions and festivals to the young generation are related to social, cultural and economic factors as well as individuals’ belief and thoughts.

Keywords: Transmission of Chineseness, Chinese Descendants, Chinese Thai, Chinese Tradition, Chinese Festival

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย (The Transmission of the Chineseness through Understanding the Meaning and Religious Symbols to the Descendants of the Chinese in Thai Society) มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความเชื่อของชาวจีน เทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน การปฏิบัติตามธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ ของลูกหลานจีน อาทิ การไหว้เจ้าในวันพระจีน แข็งเม็ง ความเชื่อความศรัทธาในเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวจีน การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีน

ข้อมูลที่ใช้นำเสนอในบทความ ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย นักเรียนเชื้อสายจีน จังหวัดสมุทรสงคราม ที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 282 คน แบ่งเป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 33.7 หญิงคิดเป็นร้อยละ 66.3 อายุอยู่ระหว่าง 13-18 ปี อายุ 15 และ 16 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 33.7 และ 29.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รองลงมา กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3

เนื้อหาภายในบทความแบ่งเป็น 4 ตอน คือ

1. ความเชื่อของชาวจีน
2. ความเชื่อกับเทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน การปฏิบัติตามธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ ของลูกหลานจีน
3. การมีส่วนร่วมในเทศกาลสำคัญ
4. การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณีเทศกาลต่างๆของชาวจีนสู่ลูกหลาน

ตอนที่ 1 ความเชื่อของชาวจีน

ชาวจีนเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ วิญญาณ เทพเจ้าและอำนาจเหนือมนุษย์ต่าง ๆ ที่มาความเชื่อชาวจีนในปัจจุบันสั่งสมมาจากบรรพบุรุษในอดีตหลายร้อยปี ความเชื่อบางอย่างเกิดขึ้นก่อนการรับนับถือพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า หรือขงจื้อ ความเชื่อบางอย่างได้มาภายหลัง ความเชื่อบางอย่างชาวจีนยังคงพยายามรักษาให้คงไว้ และดำรงอยู่ถึงปัจจุบันซึ่งแสดงให้เห็นได้ในการปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนในชีวิตประจำวัน พิธีกรรม หรือเทศกาลสำคัญของชาวจีนทั้งในบ้านเรือน ตามศาลเจ้า วัดจีน มีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไป หรือผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ สังคมใหม่ และโลกยุคใหม่ ความเชื่อที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

¹ กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเรื่องการสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีเชื้อสายจีนในจังหวัดสมุทรสงคราม และชาวไทยเชื้อสายจีน วิธีการเลือกตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ โดยสถิติ และคุณภาพ โดยการบรรยาย พรรณนา เปรียบเทียบข้อมูล ส่วนข้อมูลที่น่าสนใจในบทความ รวมทั้งตารางที่ 1-9 เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องดังกล่าวผู้เขียนเลือกนำเสนอในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บจากแบบสอบถามของนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากเป็นบทความขนาดสั้น

ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติ

ก่อนที่ชาวจีนจะนับถือศาสนา ชาวจีนนับถือธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยเชื่อว่าเทพเจ้า (Deity) ที่มีมากมาย สามารถกำหนดและควบคุมชะตาความเป็นไปของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถที่จะเอาชนะหรืออยู่เหนือธรรมชาติได้

นอกจากนั้นชาวจีนโบราณยังนับถือแผ่นดินมาก เพราะเชื่อว่าผืนดินเป็นแหล่งของสรรพชีวิตและพืชพรรณธัญญาหารทั้งหลาย ดังจะเห็นคติจีนที่กล่าวว่า สวรรค์เป็นกษัตริย์ แผ่นดินเป็นราชินี เป็นเทพเจ้าที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ได้ (ตัวน ลี เซิง และบุญยี่ง ไร่สุขลิริ, 2543: 4)

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของชาวจีน (Animism)

นอกจากความเชื่อในอำนาจเทพเจ้า ธรรมชาติ ชาวจีนโบราณยังเคารพนับถือวิญญาณ (Spirit) หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษและภูตผีต่าง ๆ (Animism) สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ทั้งที่ดีและไม่ดีต่อชีวิต และครอบครัวที่ยังคงมีชีวิตอยู่ของพวกเขาได้ ดังจะเห็นจากตำราเกี่ยวกับพิธีต่าง ๆ ที่เรียกว่า หลี่จี้ (ตัวน ลี เซิง และบุญยี่ง ไร่สุขลิริ, 2543: 5) ที่มีข้อความกล่าวว่า “คนตายไปแล้วจะกลายเป็นผี” ผีมีความสามารถพิเศษที่คนเป็นไม่อาจกระทำได้ คือ สามารถนำความสุขหรือภัยพิบัติมาให้แก่คนที่ยังมีชีวิต สาเหตุนี้ทำให้ชาวจีนแสดงออกซึ่งความเชื่อและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการไปกราบไหว้บรรพบุรุษประจำปีที่หลุมฝังศพ ในเทศกาลเซ็งเม้ง มีการซ่อมแซมหลุมฝังศพ ดูแลฮวงซุ้ยให้อยู่ในสภาพสวยงาม สะอาด รวมทั้งกราบไหว้แท่นบูชาบรรพบุรุษภายในบ้านในวาระ

โอกาสต่าง ๆ

พิธีกรรมบางอย่างที่ชาวจีนปฏิบัติยังสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามีความเชื่อที่ว่าทุกแห่งมีวิญญาณทั่วไปหรือวิญญาณร้ายที่เฝ้าระวังอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ วิญญาณเหล่านี้อาจเป็นวิญญาณของผู้ที่ถึงแก่กรรมตามที่สาธารณะหรือเป็นผู้ที่ถูกหลอกหลานละเลยไม่เซ่นไหว้ จึงได้รับความอดอยากทิวโหย เมื่อมีการเซ่นไหว้จึงออกมาแย่งชิงของไหว้ หรือออกมาสร้างความเดือดร้อน เนื่องจากเป็นวิญญาณร้ายที่มีความทิวโหย และความโกรธแค้น ดังนั้น เพื่อที่จะมิให้ภูตผีเหล่านี้หลอก หรือสร้างความเดือดร้อน เมื่อถึงเทศกาลสำคัญทางศาสนาชาวไทยเชื้อสายจีนจึงต้องอุทิศบุญกุศลไปให้ดวงวิญญาณไร้ญาติหรือผีทิวโหย เพื่อมิให้ก่อความเดือดร้อน หรือแย่งชิงของเซ่นไหว้ที่อุทิศไปให้บรรพบุรุษของตน ชาวจีนเรียกพิธีกรรมนี้ว่าชีโกวหรือ การทิ้งกระดาษวิญญาณ อุทิศส่วนกุศลให้ผีเร่ร่อนหรือไร้ญาติ (ชโล บุญช่วย, 2532: 24)

พิธีชีโกวสามารถพบได้ในเทศกาลและงานพิธีของจีนตามศาลเจ้าหรือโรงเจต่าง ๆ เช่น เทศกาลสารทจีน กินเจ กงเต็ก เป็นต้น

ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษของชาวจีนอื่น ๆ มีดังนี้ (พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, มปป.: 35)

1. ชาวจีนดั้งเดิมเชื่อว่าวิญญาณคนตายไม่ได้ตายจากไป แต่ยังคงวนเวียนอยู่ และคอยเฝ้าดูแลความเป็นอยู่ของบุตรหลาน
2. ความมีโชคหรืออับโชคของตระกูล เป็นผลจากกุศลกรรมที่บรรพบุรุษได้สะสมไว้ยามที่มีชีวิตอยู่ เมื่อบรรพบุรุษล่วงลับไปแล้ว จะส่งผลต่อโชคชะตาของลูกหลาน

3. วิญญาณของบรรพบุรุษในปรภพ ยังต้องการ ปัจจัย 4 เหมือนตอนมีชีวิตอยู่ บุตรธิดายังต้องไหว้อย่างสม่ำเสมอ

4. เมื่อบุตรหลานมีความกตัญญู เช่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ วิญญาณของบรรพบุรุษจะตอบสนองด้วยการดลบันดาลให้อยู่ดีมีสุข หรือก็คือ วิญญาณของบรรพบุรุษและญาติสามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีต่อตนเองและครอบครัวได้

จากความเชื่อดังกล่าวข้างต้น ทำให้ชาวจีนมีพิธีกรรมการไหว้บรรพบุรุษและการไหว้บูชาเทพยดา ฟาดิน ดวงดาว พระจันทร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาคิดว่าจะมีอิทธิพลต่อชีวิตพวกเขาทั้งในชีวิตประจำวัน และการไหว้บูชาตามเทศกาลสำคัญ ๆ

ศาสนาขงจื้อ (Confucianism)

คำสอนหลักของขงจื้อปรากฏในหนังสือชื่อ ซุนชิว คือ เรื่องคุณธรรม ความกตัญญูและสัจธรรม คำสอนของขงจื้อมุ่งให้มนุษย์ทุกคนเป็นคนที่สมบูรณ์ โดยต้องยึดคุณธรรม 8 ประการ คือ กตัญญู รักญาติ จงรักภักดี มีวาจาสัตย์ มารยาทดี ซื่อสัตย์ บริสุทธ์ และละอายต่อความชั่ว โดยให้ความสำคัญกับการกตัญญูเป็นอันดับแรก

นอกจากหลักคุณธรรม 8 ประการแล้ว ขงจื้อยังให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในในสังคม การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองกับประชาชน เพื่อนกับเพื่อน ญาติกับญาติ บุตรต่อบิดามารดา โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับบุตรเป็นเรื่องของความรัก
2. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาเป็นเรื่องของความสูง ต่ำในสถานภาพ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นเรื่องของการเชื่อฟัง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับครอบครัวหรือมิตรต่อมิตรเป็นเรื่องของความซื่อสัตย์

5. ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนเป็นเรื่องของหน้าที่

ในความสัมพันธ์หรือการทำหน้าที่ของกลุ่มคนต่าง ๆ ขงจื้อให้ความสำคัญความสัมพันธ์ ระหว่างบิดามารดาต่อบุตรธิดามากที่สุด โดยมองว่าเป็นรากฐานคุณงามความดีที่สำคัญของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความกตัญญูที่บุตรธิดาจะต้องมีต่อบิดามารดา ขงจื้อกล่าวว่าการแสดงความกตัญญูจะต้องกระทำทั้งตอนที่ยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว ปฏิบัติด้วยความรักและเคารพ โดยถ้าบิดามารดาเสียชีวิต ก็ควรจะมีพิธีการฝังศพอย่างระมัดระวังและไม่ควรละเลยการเช่นไหว้ ในส่วนของการเช่นไหว้บรรพบุรุษลูกหลานจะต้องเข้าร่วมกระทำทุกครั้งจึงถือว่าได้เช่นไหว้แล้ว หากไม่ได้เข้าร่วม ก็เหมือนกับไม่ได้เช่นไหว้ และในการเช่นไหว้บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว การเช่นไหว้จะต้องถือเสมือนว่าบรรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่ หมายความว่า ให้ปฏิบัติด้วยความศรัทธาเป็นสำคัญ (เลียง เสถียรสุด, 2517: 86)

คำสอนของขงจื้อนำมาซึ่งพิธีกรรมทางศาสนา ที่เกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษ ที่สำคัญ ได้แก่ พิธี กงเต็ก การไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน (เทศกาลเซ็งเม้ง) เทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทจีน การเช่นไหว้ครบรอบวันเสียชีวิต

ศาสนาเต๋า (Taoism)

เต๋าเป็นศาสนาที่มีความเก่าแก่ที่สุดในประเทศจีน เกิดจากการรวมความเชื่อดั้งเดิมของ

ชาวจีนผนวกเข้ากับเรื่องพอมดหมอผี

ความหมายทั่วไป เต้า หมายถึง การแสวงหาความสุขและความเป็นอมตะ มีความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ โดยเนื้อแท้เต้าจะเน้นถึงความไม่เห็นแก่ตัวของมนุษย์ การเข้าถึงธรรมชาติ การจัดสมดุลระหว่างหยินกับหยาง อีกนัยหนึ่งเต้าคือความอดทน ความเรียบง่ายและความสันโดษ มีเนื้อหาครอบคลุมถึงเทพเจ้า ดวงดาว บรรพบุรุษ สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มีความเชื่อในสวรรค์ทั้งสิบชั้น วิมาน 36 แห่ง และสถานที่สงบ 72 แห่ง ศาสนานี้มีการใช้เครื่องรางเรียกว่า ฮู้ หรือกระดาษยันต์สีเหลืองเขียนถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์เพื่อขับไล่ภูตผีและสิ่งชั่วร้ายและการพยากรณ์สัญลักษณ์ที่สำคัญของเต้าสิ่งหนึ่ง คือ ยันต์แปดเหลี่ยมและกระจกทองเหลืองทรงเล็บเสือ

เต้าเป็นศาสนาที่มีเทพเจ้าจำนวนมาก เทพเจ้าที่มีตำแหน่งสูงสุดและมีผู้นับถือมากที่สุดมีจำนวน 3 องค์ คือ เทพหยวนสื่อเทียนจุน หลิงเป่าเทียนจุนและไท่สั้งเหล่าจวิน

ในบรรดาเทพเจ้าทั้งสาม หลิงเป่าเทียนจุน (จี้หวงลั้งตี้) หรือที่คนไทย เรียกว่า เจ็กเซียนฮ่องเต้ ถือว่าเป็นเทพเจ้าที่มีอำนาจสูงสุดบนสวรรค์ ชาวจีนเชื่อว่าเทพองค์นี้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา โดยเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถคุ้มครองประชาชนให้พ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ ทำให้ชาวจีนนับถือเทพองค์นี้มากที่สุด จนกลายเป็นเทพที่มีตำแหน่งสูงสุดในทางศาสนาของเต้าเพียงองค์เดียว ส่วนเทพองค์อื่น ๆ มีอำนาจรองลงมาตามลำดับ นอกจากนี้เต้ายังรวมเอาเทพเจ้าที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนาพุทธนิกายมหายานและเทพที่เกิดจากความเชื่อในคำสอนของขงจื้อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเต้า ทำให้เทพเจ้าบางองค์ไม่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นเทพเจ้าในศาสนาพุทธหรือเต้า

เช่น เจ้าแม่กวนอิม

เทพเจ้าที่สำคัญในวัดเต้า ได้แก่ หนุฮวง (จักรพรรดิหยก) เทียนโฮว (ราชินีแห่งสวรรค์) โป๊ยเซียน ฮกลกซิว จักรพรรดิทั้งเก้า เทพแห่งกวี เทพแห่งความมั่งคั่ง เทพเจ้าแห่งโชคระชะตา พยัคฆ์ขาวและมังกรฟ้า เป็นต้น

ศาสนาพุทธมหายาน

คนจีนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุธรรม จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์ และช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

หลักคำสอนของพุทธศาสนา คือ มุ่งให้คนทำความดี ส่วนมหายานให้ความสำคัญกับการประกอบกรรมดี ให้มีคุณธรรมแบบพระโพธิสัตว์ คือ ไม่คิดถึงตนเอง การรู้จักให้ทาน การให้วัตถุสิ่งของ เพื่อคนจำนวนมาก เสียสละเพื่อส่วนรวม ทำประโยชน์ให้สังคม พฤติกรรมที่ควรทำ คือ บริจาคเงินเพื่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างเช่น ถนน โรงเรียน โรงพยาบาล เพื่อสาธารณะ นอกจากนั้น ควรมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา และยกย่องบุคคลที่สามารถกระทำตนตามคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ เสมือนหนึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ เช่น เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น (สุชาติ ตันตสุรฤกษ์, 2532: 16-17)

แนวทางปฏิบัติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การฝึกสมาธิ การสวดมนต์ การภาวนาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้ บูชา พระพุทธรูป และเทพเจ้า

ภายในวัดของพุทธศาสนานิกายมหายานจะประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ พระศากยมุนี พระอมิตพุทธ เจ้าแม่กวนอิมและพระโพธิสัตว์องค์อื่น ๆ เช่น พระศรีอริยเมตไตรย พระสังกัจจายน์ และพระอานนท์ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ความเชื่อกับเทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน

ความเชื่อทางศาสนานำมาซึ่งการประกอบพิธีกรรม และเทศกาลสำคัญของชาวจีน ดังต่อไปนี้
ตรุษจีน หยวนเซียว ขนมห้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินเจ การไหว้เทพเจ้าช่วงปลายปี เซ็งเม้ง และพิธีกุงเต็ก

เทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน มีดังต่อไปนี้

ตรุษจีน

ตรุษจีน หรือวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันที่ 1 เดือน 1 ตามจันทรคติทุกปี กิจกรรมช่วงตรุษจีนจะทำต่อเนื่องมาจากช่วงสิ้นปี เริ่มจากชาวจีนจะปิดกวาดหยากไย่ ทำความสะอาด ล้างบ้านครั้งใหญ่ บางบ้านอาจมีการทาสีบ้านใหม่ ช่วงตรุษจีนมีวันสำคัญ 3 วัน ได้แก่ วันจ่าย วันไหว้ และวันเที่ยว

วันจ่าย ชาวจีนจะออกจากบ้านไปจับจ่ายซื้อข้าวของตามท้องตลาด ซุปเปอร์มาเก็ต เพื่อที่จะใช้ไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ ของที่ซื้อทั้งหมดของคาว เช่น หมู เป็ด ไก่ รวมทั้งผลไม้ โดยเฉพาะส้ม ซึ่งถือเป็นผลไม้มงคลของชาวจีน และที่ขาดไม่ได้ในเทศกาลตรุษจีนคือ ขนมหเทียนและขนมเซ็ง จำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละครอบครัว

วันไหว้ การไหว้ในเทศกาลตรุษจีน จะเริ่มตั้งแต่เช้าหรือเช้ามืด ชาวจีนจะเตรียมของไหว้เป็นชุด ๆ ประกอบด้วย ซาแซ หรือ โหงวแซ (เนื้อสัตว์ของไหว้ 3 หรือ 5 อย่าง) เช่น เป็ด ไก่ หมู กุ้ง ปลา หรือปลาหมึกแห้ง ผลไม้ 3 หรือ 5 อย่าง ชาวจีนเรียกว่า ซาก้วย และ โหงวก้วย น้ำชา เหล้า เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีกระดาษเงิน กระดาษทอง เงินที่ทำจาก

กระดาษ (อิมกั้งจั้วอี้) ส่งให้บรรพบุรุษนำไปใช้ในปรโลก

การไหว้วันตรุษจีน แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงเช้า ไหว้เจ้า ประกอบด้วย เทพเจ้าภายในบ้าน เจ้าที่ (ตุ๋นเจี๋ย)

ช่วงสาย ไหว้บรรพบุรุษ การไหว้บรรพบุรุษจะมีลูกหลาน ญาติพี่น้อง ที่แยกย้ายครอบครัวหรืออาศัยอยู่ต่างถิ่นเดินทางมาร่วมพิธีไหว้กันโดยพร้อมเพรียง

ช่วงบ่าย ตามธรรมเนียม ชาวจีนจะมีการไหว้ผีไร้ญาติ (ฮอเฮียตี) ที่เร่ร่อนหรือผ่านไปผ่านมาขณะทำพิธีไหว้ ให้มารับของไหว้ และรับประทานของเซ่นที่ตระเตรียมไว้ โดยทั่วไปของไหว้จะมีของคาว ของหวาน ขนมหเทียน ขนมหเซ็ง และผลไม้ เช่นเดียวกับไหว้เจ้าและไหว้บรรพบุรุษ

วันเที่ยว วันนี้ทุกบ้านจะสอนให้ลูกหลานพูดแต่สิ่งดี ๆ เป็นมงคล ไม่ด่าทอ หรือพูดหยาบคาย ใส่เสื้อผ้าใหม่ หรือเสื้อผ้าสีสดใส โดยเฉพาะสีแดง ชีวิตจะได้สดใส งดการใส่สีดำ สีขาว เพราะเป็นสีของการไว้ทุกข์ เด็ก ๆ จะอวยพรปีใหม่แก่ผู้อาวุโสและญาติผู้ใหญ่ ที่พูดกันทั่วไปในกลุ่มชาวจีน ได้แก่ ซิงเจียยู่อี้ ซิงนี้ฮวดไช้ หมายความว่า ปีใหม่ ขอให้โชคดี ส่วนผู้ใหญ่ก็จะตอบกลับว่า ตั่ง ๆ ยู่อี้ แปลว่า ขอให้สมปรารถนา และให้โชคดีเช่นกัน

ในวันนี้บางบ้านจะเตรียมตัวออกท่องเที่ยว อาจเป็นการไหว้เจ้าตามศาลเจ้า ไหว้พระวัดใกล้บ้าน หรือท่องเที่ยวต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละครอบครัว

เทศกาลไหว้ขนมจ้าง

วันไหว้ขนมจ้าง ชาวจีนเรียกว่าโหงวเหว่ยโจ้ย ตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 ของทุกปี

เทศกาลขนมจ้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อระลึกถึงความซื่อสัตย์ของขุนนางจีนผู้หนึ่ง เกิดขึ้น

ในสมัยกษัตริย์ก๊กฉู่ ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอ ถูกควบคุมด้วยข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์ ฉ้อเหยวซึ่งเป็นข้าราชการซื่อสัตย์และมีความสามารถถูกให้ร้ายและถูกปลดออกจากตำแหน่ง ต้องอยู่อย่างยากลำบากในชนบท เมื่อไม่มีทางจะช่วยบ้านเมืองได้ก็ตกอยู่ในสภาพท้อแท้ หมดอาลัยตายอยาก จึงเขียนกลอนระบายความคับแค้น ชมชื่นต่อเคราะห์กรรมและความยุติธรรมที่เกิดขึ้น ต่อมารัฐฉู่ถูกรัฐอื่นบุกรุกทำลายพินาศ เพราะกำลังทหารอ่อนแอ ทำให้ฉ้อเหยวเข้าใจ สิ้นหวังจึงตัดสินใจกระโดดแม่น้ำฆ่าตัวตาย

เมื่อชาวเมืองทราบข่าวการตายของฉ้อเหยว ก็ส่งสาร ไปรยข้าว ลงในแม่น้ำ เพื่อเป็นการเซ่นไหว้ วิญญาณของเขา ต่อมามีคนพบวิญญาณของฉ้อเหยว เขาบอกว่า ไม่ได้รับอาหารที่ส่งไปให้ เพราะถูกสัตว์น้ำแย่งเอาไปหมด ดังนั้น หากจะส่งอาหารไป ให้บรรจลงในกระบอกไม้ไผ่แล้วผูกมัดไว้กับกระบอกให้แน่นด้วยเส้นไหมห้าเส้นมีสีต่าง ๆ คือ สีแดง เหลือง น้ำเงิน ดำและขาว เขาจึงจะได้รับ

ต่อมาเพื่อรำลึกถึงฉ้อเหยว เมื่อถึงวันที่ 15 เดือน 5 ผู้คนก็เอาไปไผ่ห่อข้าวเหนียวทำเป็นขนมจ้าง ไหว้เป็นธรรมเนียมประจำทุกปี จนถึงทุกวันนี้

การไหว้ขนมจ้างตามบ้านเรือนชาวจีน มีที่นิยม ไหว้ทั้งแบบเค็ม (บะจ่าง) ที่ประกอบด้วยข้าวเหนียว กุ้งแห้ง ถั่วต้ม เห็ดหอม และเผือกหวานหรือถั่วเขียวหวาน ห่อด้วยใบไผ่ ขนาดค่อนข้างใหญ่ และแบบหวาน (ก๊วยจ่าง) เป็นขนมจ้างลูกเล็ก ๆ สีเหลือง (ทำจากต้นข้าวที่เรียกว่าก๊วยเจ๋ง) รับประทานจิ้มกับน้ำตาล

ในเทศกาลขนมจ้าง ชาวจีนจะนำขนมจ้างไหว้เทพเจ้า และบรรพบุรุษ ในช่วงเช้า โดยมีขนมจ้าง ทั้งอย่างเค็มและอย่างหวานเป็นสัญลักษณ์สำคัญ

สารทจีน

สารทจีน ชาวจีนเรียกว่า ซิกโหวงปั่ว เป็นวันทำบุญครั้งปีของชาวจีน ตรงกับวันที่ 15 เดือน 7 การไหว้แบ่งเป็น 3 ช่วง เช่นเดียวกับเทศกาลตรุษจีน คือ ช่วงเช้าไหว้เทพเจ้า ช่วงสายไหว้บรรพบุรุษ และช่วงบ่ายไหว้ผีเร่ร่อน

ของไหว้มีลักษณะเดียวกันกับเทศกาลตรุษจีน คือ อาหารคาว 3 หรือ 5 ชนิด (ซาแซ หรือ โหงวแซ และซาก้วย) ผลไม้ 3 หรือ 5 อย่าง (ซาก้วย หรือ โหงวก้วย) ของไหว้ที่เป็นสัญลักษณ์ของสารทจีน คือ ขนมเซ่งและขนมเทียน

ในเทศกาลสารทจีน นอกจากการที่ชาวจีนจะไหว้เทพเจ้า บรรพบุรุษตามบ้านเรือนแล้ว ชาวจีนอีกจำนวนหนึ่งจะเดินทางไปไหว้ตามศาลเจ้าหรือวัดจีน ซึ่งในเทศกาลสารทจีน ตามศาลเจ้าต่าง ๆ มักมีการประกอบพิธีชิกโกว หรือพิธีทิ้งกระดาษวิญญาณ เพราะศาสนาเต๋ามีความเชื่อว่าเป็นเทศกาลนี้เทพเจ้าที่ดูแลโลกมนุษย์จะลงมาจากสวรรค์เพื่อจดบันทึกความดี ชั่วของมนุษย์โลก และเป็นช่วงที่มีการเปิดประตูรก เป็นเวลา 1 เดือน เพื่อให้ภูตผี วิญญาณหิวโหย ออกมารับเครื่องเซ่นไหว้ (อาหาร) ของใช้ (เสื้อผ้า รองเท้า กาน้ำ ที่ทำจากกระดาษ กระดาษเงิน กระดาษทอง เป็นต้น) และรับบุญกุศลที่มีผู้อุทิศให้

จากความเชื่อดังกล่าว ทำให้ชาวจีนนิยมทำบุญ และอุทิศส่วนกุศลให้ภูตผี และคนยากจน ยากไร้ โดยการบริจาคเงิน หรือของใช้ ของบริโภคในชีวิตประจำวัน ในพิธีชิกโกวที่จัดขึ้นตามศาลเจ้าต่าง ๆ

เทศกาลไหว้พระจันทร์

วันไหว้พระจันทร์ ตรงกับวันที่ 15 เดือน 8 ชาวจีนเรียกว่า ตงชิวโจย ความเป็นมาของเทศกาลไหว้พระจันทร์มีหลายตำนาน แต่ที่มีบันทึกไว้ประวัติศาสตร์จีน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขบวนการกบฏชาติของชาวจีนที่มีชัยชนะต่อพวกมองโกลที่เข้ามาครอบครองจีน โดยบันทึกกล่าวว่าในสมัยราชวงศ์หังหวน ประเทศจีนถูกพวกมองโกลปกครอง ชาวจีนถูกกดขี่บังคับใช้แรงงานในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหนัก เช่น ถูกเกณฑ์แรงงานไปขุดลอกแม่น้ำฮวงโห ชาวจีน 3 ครอบครัวต้องเลี้ยงดูคนมองโกลอย่างดี 1 คน ครอบครัวชาวจีน 3 ครอบครัวมีมิดได้เพียง 1 ดำมใช้ร่วมกัน เป็นต้น จากความคับแค้น และต้องการจะเป็นอิสระ ทำให้ชาวจีนผู้รักชาติต้องการจะปลดแอกจากมองโกล รวมกันวางแผนกบฏจัดเทศกาลไหว้พระจันทร์ขึ้น โดยทำเป็นขนมเปี๊ยะขนาดใหญ่ภายในสอดใส่เอกสารนัดรวมพล เตรียมอาวุธอุปกรณ์ที่มีในครัวเรือนอย่างพร้อมเพรียง เพื่อต่อสู้และขับไล่พวกมองโกลในวันไหว้พระจันทร์ จนได้ชัยชนะสามารถขับไล่พวกมองโกลได้สำเร็จ

อีกตำนานเป็นเกี่ยวกับเทศกาลไหว้พระจันทร์ที่เป็นตำนานที่กล่าวถึงความเสียสละของเจ้าหญิงเซียงจ้อ ดังนี้ กษัตริย์จีนผู้หนึ่งมีความพอใจเกี่ยวกับการทำศึกสงคราม ต้องการจะขยายแผ่นดินออกไปให้กว้างใหญ่ไพศาล พระองค์มีพระธิดาชื่อเจ้าหญิงเซียงจ้อ เป็นเจ้าหญิงที่มีความเมตตา อยู่มาวันหนึ่งกษัตริย์ได้ยาอายุวัฒนะ 3 เม็ด เม็ดแรกทำให้ไม่แก่ชรา เม็ดที่สองทำให้ไม่ตายหรือเป็นอมตะ เม็ดที่สามทำให้สามารถลอยได้ เจ้าหญิงทรงทราบก็เกรงว่าถ้าพระบิดาเสวยอาจจะก่อให้เกิดสงคราม มีการต่อสู้ขยายอาณาเขต ทำให้ผู้คนเดือดร้อน ล้มตาย องค์หญิงจึงตัดสินใจเสวยยาแทน ส่งผลให้เจ้าหญิง

เซียงจ้อลอยขึ้นไปติดบนดวงจันทร์ และด้วยความดีความเสียสละขององค์หญิง ทำให้กษัตริย์จัดพิธีไหว้พระจันทร์ เพื่อรำลึกถึงองค์หญิงขึ้น

ในเทศกาลไหว้พระจันทร์ ชาวจีนจะจัดโต๊ะประกอบพิธี เป็นอาหารเจ เนื่องจากอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายมหายานที่เชื่อกันว่าพระจันทร์มีพระโพธิสัตว์ หรือเจ้าแม่กวนอิม ที่นิยมจะเป็นอาหารแห้งยังไม่ได้ปรุง 5 อย่าง ได้แก่ วั่นเส้น เห็ดหูหนู ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ และเห็ดหอม นอกจากนี้ก็มีผลไม้และขนมไหว้พระจันทร์ ขนมโก๋ ขนมเปี๊ยะต่าง ๆ เครื่องไหว้ต่าง ๆ ได้แก่ ธูป เทียน กระจกธูป กระดาษเงินกระดาษทองลายเป็ยเซียน หรือ กระดาษเงิน กระดาษทองที่เขียนตัวหนังสือจีนว่า “ตงชิว” ในภาษาแต้จิ๋ว หรือ “จงชิว” ในภาษาจีนกลาง แปลว่าไหว้พระจันทร์ ศาล (อาจทำด้วยแผ่นกระดาษ) ที่มีภาพผู้หญิง ประดับด้วยดอกไม้หลากสี (เป็นสัญลักษณ์แทนเจ้าหญิงเซียงจ้อ) เครื่องประดับและของใช้สตรี เป็นต้น

เทศกาลกินเจ

เทศกาลกินเจ หรือที่ชาวจีนเรียกว่าเก้าโหว่เจ จะเริ่มหลังวันไหว้พระจันทร์ประมาณ 15 วันตามปฏิทินจีนจะตรงกับเดือน 9 เริ่มต้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 8 จีน และสิ้นสุดในวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 จีน รวมเป็นจำนวน 9 วัน

ชาวจีนเชื่อว่าช่วงกินเจ พระพุทธมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุด (สุกโจ้วเซียง) เป็นช่วงที่เทพเจ้าจะใกล้ชิดมนุษย์มากที่สุด ทั้ง 9 องค์จะลงมาจากสวรรค์ ลงมาตรวจสอบผู้คนในโลก โปรดสัตว์ในโลกมนุษย์ เพื่อจดบันทึกแล้วบันทึกลงไปเป็นไปตามกรรมดี กรรมชั่วของแต่ละคน เพื่อประทานพรให้ผู้ที่ปฏิบัติคุณงามความดี ในช่วงนี้ชาวจีนจึงถือศีล กินเจ ละเว้นการ

ฆ่าสัตว์ ทำบุญทำทาน สวดมนต์ นุ่งห่มขาวยามไป ตามศาลเจ้าหรือโรงเจ ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าใครทำความดี ตั้งจิตอธิษฐานสิ่งใดก็จะได้สมใจปรารถนา

จากเหตุผลดังกล่าวจะพบว่าในช่วงเทศกาลกินเจชาวจีนจะถือศีล กินเจอย่างเคร่งครัด หุุดฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์ต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา และใจ

ในปัจจุบันตามศาลเจ้าหรือโรงเจบางแห่งจัดงานกินเจเป็นเทศกาลประจำปี หรือเป็นเทศกาลในระดับชุมชนที่ยิ่งใหญ่ มีการประกอบพิธีกรรมสำคัญหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ การสวดมนต์โดยพระสงฆ์ ตลอด 9 วัน 9 คืน การรับเจ้า การอ่านโองการถวายรายงาน (ถักเปี้ยว) การเวียนรูป พิธีสะเดาะเคราะห์บูชาดาว (ไปเต้า) พิธีกรรมการลอยกระทง (บั้งจุกเต็ง) และ การส่งเจ้า

เทศกาลกินเจตามศาลเจ้าหรือโรงเจจะมีการทำอาหารเจ และขนมหวานให้ผู้มาร่วมพิธีรับประทานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีบางแห่งสามารถนำกลับไปรับประทานที่บ้านได้อีกด้วย

เทศกาลเซ็งเม้ง

ตามธรรมเนียม ชาวจีนจะมีการทำบุญ เช่น ไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ปีละ 3 ครั้ง ได้แก่ วันเซ็งเม้ง วันเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ ประมาณวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 และวันส่งเครื่องนุ่งห่มสำหรับฤดูหนาว ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 แต่ในสังคมไทย คนส่วนใหญ่จะรู้จักแต่วันเซ็งเม้งว่าเป็นวันไหว้บรรพบุรุษประจำปีของชาวจีน

ชาวจีนมีธรรมเนียมไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสานวันเซ็งเม้ง ในช่วง 15 วันแรกของเดือน 3 ของจีน ซึ่งเป็นช่วงที่อากาศแจ่มใส เย็นสบาย

เทศกาลเซ็งเม้ง หรือเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ เป็นเทศกาลที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่บุตรหลานมีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวจีนที่ว่า ถึงแม้บรรพบุรุษจะเสียชีวิตแล้ว แต่วิญญาณยังคงอยู่ ยังมีความต้องการข้าวของ เครื่องใช้ อาหาร เช่นเดียวกับคนที่มีชีวิต

กิจกรรมสำคัญในเทศกาลเซ็งเม้ง ได้แก่ การกำหนดวันและนัดหมายสมาชิกครอบครัวและเครือญาติสนิท การทำความสะอาดปิดกวาดสุสาน (ชาวจีนเรียกว่าฮวงจุก) รวมทั้งการประดับประดาให้สุสานสะอาด สวยงามเมื่อลูกหลานเดินทางมาเคารพและเซ่นไหว้ ปัจจุบันมักเป็นการว่าจ้างผู้ดูแลสุสานเป็นผู้ทำ ส่วนอีกกิจกรรมซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของเทศกาล คือ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน ของเซ่นไหว้อาจเป็นหมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปลา หอย น้ำแกง ผัดผัก ของหวาน ขนมขบเคี้ยว น้ำชา กาแฟ กระดาษเงินกระดาษทอง ทองแท่ง ธนบัตร (ที่ทำจากกระดาษและเผาส่งไปให้บรรพบุรุษ)

การไหว้ที่สุสาน มีตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เจ้าที่ของสุสาน (แป๊ะกง แป๊ะม่า) อาจไหว้ด้วยของคาว ของหวาน ผลไม้ตาม ฤดูกาล ขนม น้ำชา เป็นต้น
2. สุสานรวม (ผีไม่มีญาติ) อาจไหว้ด้วยขนมผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น
3. โท้วตี่ซั้ง (เจ้าที่ที่ดูแลฮวงจุกของบรรพบุรุษ) ไหว้ด้วยอาหาร ผลไม้ แบ่งใส่จานเล็ก กระดาษเงิน กระดาษทอง เป็นต้น
4. บรรพบุรุษ ไหว้ด้วยอาหารคาว หวาน ขนมผลไม้ ชา กาแฟ กระดาษเงิน กระดาษทอง ทองก้อน

ทองแท่ง เป็นต้น

หลังการไหว้บรรพบุรุษเสร็จสิ้น ชาวจีนจำนวนหนึ่งนิยมรับประทานอาหารร่วมกันที่ฮวงจู้ย และมีการจุดประทัด เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ห่างไกลจากสุสานของบรรพบุรุษ

ในวันเซ็งเม้ง นอกจากจะเดินทางไปไหว้บรรพบุรุษตามสุสานแล้ว ชาวจีนบางครอบครัวยังมีการจัดไหว้อาหารบรรพบุรุษภายในบ้านซึ่งเป็นวันตรงอีกด้วย โดยปี 2555 วันตรง คือ วันที่ 4 เมษายน เป็นต้น

เทศกาลเซ็งเม้ง จัดเป็นเทศกาลสำคัญที่สุดเทศกาลหนึ่งของครอบครัว และเครือญาติที่สนิท เป็นการแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ของกลุ่มคนในตระกูลเดียวกัน และความผูกพันที่แน่นแฟ้นระหว่างบรรพบุรุษที่เสียชีวิตและลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่นอกจากนั้นยังเป็นการสะท้อนถึงความรับผิดชอบของลูกหลานจีนที่มีต่อการสืบทอดวงศ์ตระกูล

เทศกาลไหว้เทพเจ้าปลายปี (ไป่เผ่งอั้ง)

เทศกาลไหว้เทพเจ้าปลายปี มีจุดมุ่งหมายเพื่อขอบคุณเทพเจ้าที่ปกป้องคุ้มครอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข รอดพ้นจากภัยอันตราย และสมหวังในสิ่งที่ปรารถนาในรอบปีที่ผ่านมา ดังนั้น เมื่อสิ้นปีก็จะมีการจัดงานขอบคุณเทพเจ้าขึ้น

การจัดงานเทศกาลมีทั้งที่จัดตามศาลเจ้า ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวจีน เช่น ศาลเจ้าในตลาด และภายในบ้านเรือนของชาวจีน ระยะเวลาของเทศกาลจะอยู่ช่วงเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนมกราคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำหนดของกรรมการศาลเจ้าแต่ละแห่ง

ลักษณะของเทศกาล

ตามบ้านเรือนจะมีการไหว้เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยผลไม้ โดยเฉพาะส้ม ส่วนตามศาลเจ้าหรือโรงเจจะมีการเชิญชวนให้สาธุชน ผู้ที่มีจิตศรัทธามากกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไหว้อุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณผีไร้ญาติ (ไหว้ออเฮียตี้) จะพบว่านอกจากการมาไหว้เพื่อขอบคุณเทพเจ้าที่คุ้มครองในรอบปีที่ผ่านมาแล้ว ชาวจีนยังนิยมบริจาคเงินให้ศาลเจ้าในเทศกาลดังกล่าว นอกจากนั้น ตามศาลเจ้ามักจะมีการนำมหรสพ อาทิ อุปรากรจีน (จิว) หรือภาพยนตร์มาแสดงในงาน

การแสดงจิว (หรือภาพยนตร์) นอกจากจะเป็นการแสดงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อขอบคุณเทพเจ้าในปีที่ผ่านมาแล้ว จิวยังถูกนำมาเป็นการแสดงเพื่อแก้บน (ปวงเซียง) สำหรับผู้ที่บนบานเทพเจ้าและประสบผลสำเร็จ ได้สิ่งที่ปรารถนาอีกด้วย จะพบว่าศาลเจ้าบางแห่งมีการแสดงแก้บนปีละหลายสิบวันจนถึงเป็นเดือน

การปฏิบัติตามธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของชาวไทยเชื้อสายจีน รุ่นลูกหลาน

การไหว้เจ้าในวันพระจีน

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นลูกหลานส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านยังคงมีธรรมเนียมการไหว้เจ้าในวันพระจีน ชาวจีนเรียกวันพระว่าวันชิวอิก และวันจับโทงว ตรงกับวันที่ 1 และ 15 ของทุกเดือน คิดเป็นร้อยละ 71.6 ส่วนร้อยละ 16.7 ตอบว่า ที่บ้านไม่มีการไหว้ และร้อยละ 9.6 ตอบว่า ไม่ทราบไม่แน่ใจ

ส่วนบุคคลสำคัญที่เป็นหลักในการไหว้คือ อาม่า หรือ แม่

ด้านความรู้ ความเข้าใจ ความหมายของ วันพระจีน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 61 ตอบว่า ไม่เข้าใจ ส่วนร้อยละ 39.1 ตอบว่า เข้าใจ ความหมายของวันดังกล่าว สาเหตุที่ทำให้พบว่ากลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวนร้อยละถึง 61 ไม่เข้าใจ ความหมายของการไหว้เทพเจ้าในวันพระจีน กลุ่ม ตัวอย่างตอบว่า เนื่องจากไม่มีใครอธิบาย

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 58.5 ตอบว่า มีส่วนร่วมในการไหว้ เจ้าในวันพระจีน ไม่มีส่วนร่วม คิดเป็นร้อยละ 10.3 ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 14.2

การไหว้ในเทศกาลแข่งเม้ง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 48.9 ตอบว่า ที่บ้านไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน (ฮวงซุ้ย) เป็น ประจำทุกปี อีกร้อยละ 28 ตอบว่า ไม่ได้ไป

เทศกาลแข่งเม้ง ที่บ้านกลุ่มตัวอย่างมีกิจกรรม ดังต่อไปนี้ การตระเตรียมของไหว้ การไหว้บรรพบุรุษ ที่บ้าน การไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการช่วยตระเตรียมของไหว้ คิดเป็น ร้อยละ 66 ร่วมเดินทางไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน คิดเป็นร้อยละ 35.46 ส่วนการมีส่วนร่วมไหว้ บรรพบุรุษที่บ้าน (บางส่วนของบรรพบุรุษไม่ได้เก็บ ที่สุสาน อาจทำพิธีเผา จึงไหว้อีกครั้งที่บ้าน) มีร้อยละ 61.70

กิจกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่ทำในวันแข่งเม้ง มีมากกว่า 1 กิจกรรม เช่น ช่วยตระเตรียมของไหว้ ไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน และไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กิจกรรมที่นักเรียนทำในวันแข่งเม้ง

กิจกรรมในวันแข่งเม้ง	จำนวน (คน)
ช่วยตระเตรียมของไหว้	186
ไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน	174
ไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน	100
ไม่ได้บูชาบรรพบุรุษ	18
ไม่แน่นอน	12

สาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างไหว้บรรพบุรุษ ที่สุสาน เรียงตามลำดับจากมากถึงน้อยที่สุด ดังนี้ คิดว่าเป็นลูกหลานสมควรไปแสดงความเคารพ มีจำนวนร้อยละ 47.5 รองลงมา เพื่อแสดงความ กตัญญู คิดเป็นร้อยละ 35.1 ไม่รู้เหตุผลที่แท้จริง เพราะไม่มีผู้ใดบอก จำนวนร้อยละ 12.1 และญาติ พี่น้องให้ไปมีร้อยละ 3.5

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการไหว้ บรรพบุรุษที่สุสาน คิดเป็นร้อยละ 95.7 ส่วนที่ไม่ เห็นด้วยมีจำนวนน้อย คิดเป็นเพียงร้อยละ 3.9 และ ตัวอย่างร้อยละ 51.4 คิดว่าตนเองมีหน้าที่สืบทอด ประเพณีการไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน ส่วนกลุ่มที่ตอบ ว่าไม่มีหน้าที่สืบทอดการไปไหว้ที่สุสาน คิดเป็น ร้อยละ 11 ที่เหลือร้อยละ 37.6 ตอบว่า ไม่แน่ใจ

ประเด็นที่น่าสนใจของข้อมูลชุดนี้ ได้แก่ การ ที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา เห็นด้วย กับธรรมเนียมการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานสูงถึงร้อยละ 95.7 มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยน้อยมาก คิดเป็นเพียงร้อยละ 3.9 และมีนักเรียนมัธยมถึงร้อยละ 51.4 ที่คิดว่า ตนเองมีหน้าที่สืบทอดประเพณีการไหว้บรรพบุรุษที่ สุสาน เพราะคิดว่าเป็นการแสดงความกตัญญูหรือ เป็นลูกหลาน เป็นหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบต่อ จากรุ่นพ่อแม่ ความรู้สึกดังกล่าวผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าน่า จะเป็นความรู้สึกที่เกิดในระดับจิตใต้สำนึกในความ

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจากการพูดคุยแบบลึกกับนักเรียนและสมาชิกในครอบครัวอื่นๆ พบว่าไม่ได้มีการถ่ายทอดในลักษณะที่เป็นทางการ แม้แต่ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดก็อาจจะไม่ได้รับรู้แต่อย่างใด แต่นักเรียนสามารถซึมซับด้วยตนเองจนเกิดสำนึกรักหวงแหน และมีความต้องการจะอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของบรรพบุรุษรุ่นก่อนให้ดำรงอยู่ต่อไป ดังจะเห็นจากข้อมูลที่ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 98.9 คิดว่าควรจะมีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลที่ชาวจีนปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และร้อยละ 67.4 คิดว่าตนเองเป็นผู้หนึ่งที่มีหน้าที่อนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมของบรรพบุรุษไม่ให้อสูญหาย

การจัดเทศกาลสำคัญภายในบ้านเรือนชาวจีน

เทศกาลตรุษจีน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านมีการจัดเทศกาลตรุษจีน คิดเป็นร้อยละ 94 ไม่จัด คิดเป็นร้อยละ 4.6 ที่เหลือร้อยละ 1.4 ตอบว่า ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

เทศกาลสารทจีน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านมีการจัดเทศกาลสารทจีน คิดเป็นร้อยละ 84.8 ไม่จัด คิดเป็นร้อยละ 8.9 ที่เหลือร้อยละ 6.4 ตอบว่า ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

เทศกาลไหว้ขนมจ้าง (ขนมบ๊ะจ่าง)

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านไม่มีการจัดเทศกาลขนมจ้าง คิดเป็นร้อยละ 40.4 จัดคิดเป็นร้อยละ 37.4 มีจำนวนร้อยละ 21.6 ตอบว่า ไม่ทราบ

ไม่แน่ใจ

เทศกาลไหว้พระจันทร์

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านมีการจัดเทศกาลไหว้พระจันทร์ คิดเป็นร้อยละ 51.4 ไม่จัด คิดเป็นร้อยละ 37.2 ที่เหลือร้อยละ 11 ตอบว่า ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

เทศกาลกินเจ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าที่บ้านมีเทศกาลกินเจ คิดเป็นร้อยละ 75.9 ไม่มี คิดเป็นร้อยละ 18.4 ที่เหลือร้อยละ 5.7 ตอบว่า ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

เทศกาลที่กลุ่มตัวอย่าง คิดว่าควรจะมีให้ดำรงอยู่ต่อไป

เทศกาลที่นักเรียนคิดว่าควรจะมีให้ดำรงอยู่ต่อไป มีดังต่อไปนี้ ตรุษจีน สารทจีน ไหว้ขนมจ้าง ไหว้พระจันทร์ กินเจ ไหว้เทพเจ้าช่วงปลายปี (ไปเผ่งอ้ง)

เทศกาลที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญว่าควรจะมีให้ดำรงอยู่ต่อไป มีดังต่อไปนี้ ตรุษจีน สารทจีน ไหว้ขนมจ้าง ไหว้พระจันทร์ กินเจ ไหว้เทพเจ้าช่วงปลายปี (ไปเผ่งอ้ง) ไหว้เทพเจ้าปลายปี คิดเป็นร้อยละ 82.6 และ สารทขนมจ้าง คิดเป็นร้อยละ 79.4

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในเทศกาลต่าง ๆ

เทศกาลที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ ตรุษจีน คิดเป็นร้อยละ 92.2 รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ สารทจีน ร้อยละ 75.2 กินเจ ร้อยละ 67

ไหว้พระจันทร์ ร้อยละ 38.7 ชมมัจฉา ร้อยละ 32.3 และไหว้เทพเจ้าตอนปลายปี ร้อยละ 27.3

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างในวันตรุษจีน พบว่า กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมจากมากที่สุดถึงน้อยตามลำดับ ได้แก่ สังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 89.4 แต้เฮีย ร้อยละ 88.7 การไหว้เจ้าตอนเช้า ร้อยละ 87.6 สวัสดิ์ปีใหม่ญาติผู้ใหญ่ ร้อยละ 85.5 ทำความสะอาดบ้าน ร้อยละ 82.6 ไหว้บรรพบุรุษ ร้อยละ 79.1 เดินทางท่องเที่ยว ร้อยละ 70.2 และทำบุญไหว้เจ้าตามศาลเจ้าหรือโรงเจ น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 45.5

การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในวันสารทจีน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่อไปนี้เรียงจากมากถึงน้อย ดังนี้ การไหว้เจ้าตอนเช้า มีส่วนร่วมคิดเป็นร้อยละ 79.1 ไม่มีส่วนร่วมร้อยละ 19.5 การไหว้บรรพบุรุษ มีส่วนร่วมร้อยละ 69.9 ไม่มีส่วนร่วมร้อยละ 28.4 ไหว้ผีไร้ญาติ (ฮอเฮียตี้) คิดเป็นร้อยละ 54.3 ไม่มีส่วนร่วม คิดเป็นร้อยละ 44.3 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไปทำบุญที่ศาลเจ้าในเทศกาลสารทจีนมีน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ไป

การมีส่วนร่วมในเทศกาลไหว้พระจันทร์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดโต๊ะไหว้พระจันทร์ และไม่ได้มีส่วนร่วมในการไหว้พระจันทร์ มีมากกว่ากลุ่มที่ร่วมไหว้และร่วมจัดโต๊ะ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีส่วนร่วมไหว้ คิดเป็นร้อยละ 60.6 ส่วนที่มีส่วนร่วมในการไหว้มีร้อยละ 37.6 และกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมจัดโต๊ะไหว้พระจันทร์ คิดเป็นเพียงร้อยละ 34.4

การมีส่วนร่วมในเทศกาลสารทชนมัจฉา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 60.7 ไม่มีส่วนร่วมไหว้เจ้าในช่วงเช้า มีร้อยละ 37.9 ที่มีส่วนร่วมใกล้เคียงกับผู้ที่มีส่วนร่วมไหว้บรรพบุรุษตอนบ่าย

ที่มีร้อยละ 37.6 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไหว้ผีไร้ญาติมีร้อยละ 27.7

การมีส่วนร่วมในเทศกาลกินเจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 72.8 มีส่วนร่วมในการกินเจ ส่วนการไปทำบุญที่ศาลเจ้าในเทศกาลกินเจมีจำนวนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ไป

การมีส่วนร่วมในเทศกาลไหว้เจ้าปลายปี พบว่า ผู้ที่ไปทำบุญที่ศาลเจ้า คิดเป็นร้อยละ 45.5 ส่วนผู้ที่ไม่ได้ไปทำบุญ คิดเป็นร้อยละ 52.8

ตอนที่ 4 การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณีและเทศกาล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 60.6 ตอบว่า ทางบ้านมีการพูดคุย หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาวจีนหรือเทศกาลจีนให้ฟัง มีจำนวนร้อยละ 21 ตอบว่า ไม่เคย ส่วนที่เหลือตอบว่า เฉย ๆ (ไม่ได้พูดอะไร)

วิธีการได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับเทศกาลขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ตอบว่า วิธีการสำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้ความรู้ ได้แก่ การปฏิบัติที่บ้าน เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง คิดเป็นร้อยละ 73 รองลงมา ได้แก่ การพูดคุยกับสมาชิกในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 20.21 พูดคุยกับบุคคลอื่น ๆ นอกบ้าน คิดเป็นร้อยละ 1.41 ที่เหลือเป็นการอ่านจากหนังสือหรืออินเทอร์เน็ต

วิธีการปลูกฝังและสืบทอดประเพณีและเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ปรากฏว่า มีความแตกต่างหลากหลายตามเทศกาล จำแนกได้ดังนี้

เทศกาลที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า ปลูกฝังให้เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ การไหว้เจ้า วันตรุษจีน สารทจีน เทศกาลกินเจ

รองลงมา ได้แก่ วิธีปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างและเล่าให้ฟัง ตามลำดับ

เทศกาลที่กลุ่มตัวอย่าง ตอบว่า ปลูกฝังและสืบทอดโดยวิธีการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างเป็นวิธีที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ เทศกาลไหว้ขนมจ่าง ไหว้พระจันทร์ และวันขอบคุณเทพเจ้าปลายปี รองลงมา คือ วิธีปลูกฝังให้เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง ยกเว้นเทศกาลไหว้ขนมจ่างที่ตอบว่าเล่าให้ฟังเป็นวิธีการที่ใช้รองจากการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง รายละเอียดการปลูกฝังในแต่ละเทศกาล ปรากฏในตารางที่ 2-8

ตารางที่ 2 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด ประเพณีการไหว้เจ้า

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	131
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	115
เล่าให้ฟัง	51
ไม่ได้ปลูกฝัง	17

ตารางที่ 3 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลตรุษจีน

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	154
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	119
เล่าให้ฟัง	35
ไม่ได้ปลูกฝัง	7

ตารางที่ 4 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลสารทจีน

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	127
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	120
เล่าให้ฟัง	40
ไม่ได้ปลูกฝัง	19

ตารางที่ 5 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลไหว้ขนมจ่าง

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	40
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	77
เล่าให้ฟัง	58
ไม่ได้ปลูกฝัง	105

ตารางที่ 6 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลไหว้พระจันทร์

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	66
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	76
เล่าให้ฟัง	70
ไม่ได้ปลูกฝัง	78

ตารางที่ 7 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลกินเจ

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	145
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	100
เล่าให้ฟัง	36
ไม่ได้ปลูกฝัง	24

ตารางที่ 8 วิธีการปลูกฝัง การสืบทอด เทศกาลวันขอบคุณพระเจ้า

วิธีการปลูกฝัง	จำนวน
ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง	55
ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง	72
เล่าให้ฟัง	51
ไม่ได้ปลูกฝัง	105

ประเด็นที่น่าสนใจอื่น ๆ

1. ความรู้ที่ลูกหลานซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างมีต่อบรรพบุรุษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 55.7 ระบุว่าบรรพบุรุษของตนเองอาจเป็นฝ่ายพ่อหรือแม่อพยพมาจากประเทศจีน ส่วนอีกจำนวนหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 31.2 ตอบว่า ไม่รู้ ไม่แน่ใจ และร้อยละ 13.1 ตอบว่า บรรพบุรุษของตนเองไม่ใช่ชาวจีน แต่อย่างไรก็ตามจากการตรวจสอบคำตอบจากแบบสอบถามในข้ออื่น ๆ ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าตนเองไม่ได้มีบรรพบุรุษมาจากเมืองจีน เป็นกลุ่มที่มีเชื้อสายจีน และบรรพบุรุษเป็นชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนเช่นกัน เพราะคำตอบจากแบบสอบถามพบว่า ที่บ้านของนักเรียนกลุ่มดังกล่าวมีการจัดเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีนเช่นกัน

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสรุปว่าการที่นักเรียนจำนวนมากว่าร้อยละ 30 ไม่ทราบว่าบรรพบุรุษเป็นชาวจีนหรือไม่ มีสาเหตุเพราะว่านักเรียนไม่เคยคิดจะจำแนกแยกแยะระหว่างความเป็นไทย และความเป็นจีนในสังคมไทย อีกกรณีคือนักเรียนไม่ใส่ใจในความแตกต่างระหว่างความเป็นลูกหลานจีน หรือลูกหลานไทยในบริบทสังคมไทย เพราะไม่ได้ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิต จึงไม่ให้ความสำคัญกับที่มาของบรรพบุรุษมากนัก

2. ความสนใจเรื่องราวชาวจีน ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 64.5 มีความสนใจจะรู้เรื่องราวของชาวจีนที่เป็นบรรพบุรุษที่อพยพมาอยู่ในสังคมไทย รองลงมาคิดเป็น 30.1 เป็นกลุ่มที่ตอบว่า เฉย ๆ (รู้ก็ได้ ไม่รู้ก็ได้) ส่วนที่ตอบว่า ไม่สนใจมีเพียงร้อยละ 5

กลุ่มตัวอย่างที่มีความสนใจจะเรียนรู้อัตนธรรมนิยม ประเพณี เทศกาลของชาวจีนมีจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 62.8 กลุ่มที่ไม่สนใจมีเป็นจำนวนน้อย คิดเป็นร้อยละ 3.5 ส่วนที่ตอบว่าเฉย ๆ มีจำนวนมากพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 33.3

กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้ผู้มีความรู้ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวจีนให้ มีจำนวนร้อยละ 59.6 เฉย ๆ มีร้อยละ 36.5 ส่วนที่เหลือร้อยละ 2.1 ตอบว่า ไม่ต้องการ

ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้ลูกหลานชาวจีนซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี เทศกาลของชาวจีนน้อย แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 สาเหตุที่ทำให้ลูกหลานมีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี เทศกาล ของชาวจีนน้อย

สาเหตุ	ร้อยละ
เนื่องจากขนบธรรมเนียมของชาวจีนไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน	44.7
ไม่มีใครบอกความสำคัญ จึงไม่สนใจมากนัก	39.4
มีกิจกรรมอื่นที่น่าสนใจกว่า	11.3

ผู้ศึกษาจำแนกสาเหตุ หรืออุปสรรคสำคัญในการสืบทอดความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับเทศกาลของชาวจีนสู่รุ่นลูกหลานเป็นปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความแตกต่างของความสนใจส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนบุคคล การรับรู้ เป็นต้น ความแตกต่างดังกล่าวทำให้ลูกหลานบางคนไม่สนใจขนบธรรมเนียมจีน หรือเรื่องราวเกี่ยวกับจีน เพราะมองว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ไม่มีประโยชน์ แต่สนใจกิจกรรมและ

เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เป็นไปตามยุคสมัยและวัยของตนเอง เป็นเรื่องที่สามารถพูดคุยกับเพื่อนหรือคนรุ่นเดียวกันรู้เรื่อง นอกจากนั้นคนรุ่นใหม่ ยังมองว่าวัฒนธรรมจีนเป็นเรื่องโบราณ มีความยุ่งยาก ซับซ้อน เกินกว่าจะเข้าใจหรือปฏิบัติ เป็นต้น

ปัจจัยทางวัฒนธรรม ที่สำคัญได้แก่

1. ขาดการสืบทอด ปลูกฝังทางด้านความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติจากครอบครัวสู่ลูกหลาน เนื่องจากลูกหลานไม่ได้อยู่บ้าน ไปเรียนหนังสือ หรืออยู่คนละแห่ง เป็นต้น

2. การกลืนกลายทางชีวภาพ จัดว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวจีนเปลี่ยนเป็นชาวไทย เชื้อสายจีนในรุ่นลูกหลาน ทำให้ลูก (หลาน) ไทย-จีน จำนวนหนึ่งเลือกที่จะปฏิบัติตามธรรมเนียมไทยเพียงอย่างเดียวเช่นเดียวกับคนส่วนใหญ่ในสังคม บางคนเปลี่ยนเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์

3. มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ความคิด ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป รับวัฒนธรรมใหม่ ดังจะเห็นจากคำตอบที่ว่ามีความคิดใหม่ตามสมัยนิยม เป็นต้น

ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่ ทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตแตกต่างจากอดีตจากคนรุ่นบรรพบุรุษ ผู้คนมีความคิด ความเชื่อที่แตกต่างจากเดิม

3. การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวจีน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 98.9 ตอบว่า ควรจะมีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลที่ชาวจีนปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันไม่ให้สูญหาย และร้อยละ 67.4 ตอบว่า ตนเองเป็นผู้หนึ่ง

ที่ต้องมีหน้าที่อนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหาย ร้อยละ 2.5 ตอบว่า ไม่มีหน้าที่ และร้อยละ 30.1 ตอบว่า ไม่แน่ใจ

สรุป

ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นลูกหลานจำนวนหนึ่ง ยังคงสามารถรักษาอัตลักษณ์ที่เด่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อทางศาสนา ของบรรพบุรุษไว้ได้จนกระทั่งปัจจุบัน เช่น ประเพณีการไหว้เจ้า โดยเฉพาะการไหว้เจ้าที่ (ตี่จูเอี้ย) ที่ดูแลบ้านเรือน ประเพณีเซ็งเม้ง หรือประเพณีการไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน เทศกาลสำคัญประจำปี ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน สารทจีน และเทศกาลกินเจ

จากการศึกษา พบว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ของชาวจีนสู่ลูกหลาน ในที่นี้มี 2 รูปแบบ คือ

1. ทางตรง (Direct Socialization) เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้ระยะเวลาที่ยาวนาน ตั้งแต่เด็กเล็กถึงวัยรุ่นในปัจจุบัน การถ่ายทอดจะอยู่ในรูปการพูดคุย บอกเล่า อบรมสั่งสอน การให้เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง โดยพ่อแม่ ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานโดยตรง รูปแบบนี้เห็นชัดในครอบครัว เป็นสำคัญ

2. โดยอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการถ่ายทอดที่มีได้มีเจตนาจะก่อให้เกิดพฤติกรรมบางอย่างหนึ่งแก่บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งโดยตรง เช่น การแสดงความคิดเห็น ทศนคติ การพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ หรือ การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง แต่ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ตลอดจนพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ไม่ได้ตั้งใจ อาจเป็นผลจากการสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม หรือเกิดจากการที่บุคคลค่อย ๆ ซึมซับความคิด ความเชื่อ ลักษณะ

นิสัยบางอย่างโดยที่ตนเองไม่รู้ตัว จนเกิดเป็นสำนักหรือจิตสำนักความรับผิดชอบที่มีต่อบางอย่าง นักวิชาการบางท่านเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็นความสำนึกทางประวัติศาสตร์ หรือ ความสำนึกทางชาติพันธุ์ ลักษณะดังกล่าวเป็นธรรมชาติที่ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่ม โดยเฉพาะชาวจีนที่มีสำนึกในประวัติศาสตร์สูงถึงระดับสุดขีด ดังมีคำกล่าวไว้ว่า “คนจีนชอบคิดถึงอดีต และมีเพียงอดีตเท่านั้นที่เป็นวันที่สดชื่น” (แสวง รัตนมงคลมาศ, 2531: 164) งานชิ้นนี้ พบว่า การถ่ายทอดทางอ้อมปรากฏในการสืบทอดเทศกาลและพิธีกรรมของชาวจีนหลายด้าน หลายเทศกาล

อย่างไรก็ตามจะพบความเป็นจริงที่ว่า ความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้เกี่ยวกับ ชนบวรธรรมนิยม ประเพณี หรือ เทศกาลต่าง ๆ ของชาวไทยเชื้อสายจีนปัจจุบัน โดยเฉพาะในรุ่นลูกหลานที่เกิดในประเทศไทย เป็นไปอย่างผิวเผิน ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ คือ ความเชื่อทางศาสนา แนวคิดลัทธิเต๋า แนวคิดลัทธิขงจื้อ หรือแม้กระทั่งความเชื่อในเรื่องของผี หรือ วิญญาณบรรพบุรุษ ดังนั้น หลายอย่างจึงถูกปฏิบัติในฐานะลูกหลาน หรือทายาท แต่ไม่ได้มีความเชื่อในอำนาจสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริง ดังจะเห็นจากการปฏิบัติของลูกหลานต่อการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานในเทศกาลชิงเม้ง ที่งานวิจัยพบว่าลูกหลานส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะคงไว้ในประเพณีนี้ และจะทำหน้าที่สืบทอดเทศกาลดังกล่าวต่อจากพ่อแม่ ทั้ง ๆ ที่ลูกหลานหรือแม้กระทั่งรุ่นพ่อแม่ปัจจุบันหลาย ๆ

ครอบครัวก็ไม่ได้มีความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิญญาณ ผี หรือมีความเกรงกลัวที่จะถูกวิญญาณ (บรรพบุรุษ) ลงโทษเช่นความคิด ดังเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าถึงแม้ว่าความคิด ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันจะแตกต่างอย่างมากจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากโพ้นทะเล แต่ภายใต้บริบทสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธศาสนา แบบหินยาน และพื้นฐานวัฒนธรรมไทยมีหลายสิ่งอย่างที่คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมจีน เช่น ความเชื่อในพุทธศาสนาเรื่องชาตินี้ ชาติหน้า การเวียนว่ายตายเกิด การให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส เครือญาติโดยเฉพาะญาติฝ่ายบิดา การให้ความสำคัญของสถาบันครอบครัว ทำให้ประเพณีของสองสังคมเกิดการหลอมความเชื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนไม่สามารถแยกออกระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมจีน หรือความเชื่อแบบไทย พุทธ และความเชื่อแบบจีน มหายาน ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลังยังสามารถรักษาและอนุรักษ์อัตลักษณ์ สืบสานชนบวรธรรมนิยม ประเพณีและเทศกาลสำคัญของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป

จากการศึกษาพบว่านอกเหนือจากปัจจัยส่วนบุคคล การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี นโยบายของรัฐที่เข้มงวดในการควบคุมกลุ่มชาติพันธุ์ จากการพูดคุย สัมภาษณ์นักเรียนมัธยมศึกษา² สามารถสรุปปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของการสืบทอดความเป็นจีนของชาวจีนรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกหลาน คือผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดขาดการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน และรูปแบบการถ่ายทอด

² บทความนี้เป็นภาคที่หนึ่งของงานวิจัยขนาดยาวเรื่อง การสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนลูกหลานในสังคมไทย เน้นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากนักเรียนเป็นหลัก ผู้เขียนต้องการอธิบายรายละเอียดเฉพาะส่วนที่ได้ข้อมูลจากนักเรียน ส่วนเนื้อหาที่เป็นคุณภาพซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น รวมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักเรียน และชาวจีนจะนำเสนอในบทความอื่น ๆ ต่อไป

ของคนรุ่นก่อนมีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่เป็นระบบ ไม่ชัดเจน หรือแม้กระทั่งไม่ครบถ้วน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากตัวผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดก็ไม่สามารถที่จะเข้าใจสิ่งที่ตนเองจะถ่ายทอดได้ทั้งหมดเช่นกัน ทำให้คนรุ่นหลังซึ่งจะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดต่อไป ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ไม่สามารถเชื่อมโยงความเชื่อกับขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาได้ จนทำให้หลายสิ่งหลายอย่างถูกลดคุณค่า ความสำคัญ ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงหรือเลือนหายไป ความบกพร่องของบุคคลที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมแต่ละรุ่นอายุดังกล่าวนี้มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อการสืบทอดให้คนรุ่นลูกหลาน ไม่น้อยกว่าปัจจัยอื่น ดังนั้น ควรมีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือทัศนคติที่บกพร่องให้ถูกต้อง รวมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายในการขัดเกลาที่ชัดเจน เข้มงวดขึ้น เพื่อให้การสืบทอดความเป็นจีนบรรลุเป้าหมายที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยสรุปได้ว่าเทศกาลและพิธีกรรมสำคัญยังคงถูกปลูกฝังในกลุ่มชาวจีนรุ่นแล้วรุ่นเล่า หลายครอบครัวมองว่าเป็นหน้าที่โดยตรง (Manifest Function) ที่สมาชิกในครอบครัว ต้องทำหน้าที่สืบทอดในรุ่นตนเองให้ดีที่สุด และจะต้องสืบทอดให้คนรุ่นต่อไปให้นานเท่านานที่สุด

บรรณานุกรม

- Boonchuay, Chalor. 1989. "Appearance Believed in the Ritual of the Chinese-Thai in Amphor Mueang Songkhla Province." Master's Thesis, Thai Studies, Srinharinwirot University. (in Thai)
- ชลอ บุญช่วย. 2532. "ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัด

สงขลา." ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Jiragasiri, Pholsak. n.d. **Integration of Chinese Youth in Thailand: Political, Changes and Development.** Bangkok: Sociology Department, Srinharinwirot University. (in Thai)

พลศักดิ์ จิโรศิริ. ม.ป.ป. **บูรณาการของเยาวชนจีนในประเทศไทย: การเมือง การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Pattranupravat, Ruenkaew. 2011. **The Transmission of the Chineseness through Understanding the Meaning and Religious Symbols to the Descendants of the Chinese in Thai Society.** Bangkok: University of Thai Chamber of Commerce. (in Thai)

เรือนแก้ว ภัทรานุประวัตติ. 2554. **การสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

Rattanamongkonmas, Sawaeng. 1988. **National Integration: The Case of Chinese in Thailand.** Bangkok: Aksornsiam Press. (in Thai).

แสวง รัตนมงคลมาศ. 2531. **บูรณาการชาติ: กรณีชาวจีนในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์.

Sathirasut, Liang. 1973. **History of Chinese Culture**. 3rd ed. Bangkok: Kor Kai. (in Thai)

เสียง เสถียรสุด. 2517. **ประวัติวัฒนธรรมจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: ก.ไก่.

Tonsuroek, Suchada. 1989. **Laundry Money : Sending Money Back to the Country by Overseas Chinese in Thailand**. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

สุชาดา ดันตสุรฤกษ์. 2532. **โพยก้อน: การส่งเงินกลับประเทศโดยชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Tuan Li Sheng and Raisuksiri, Boonying. 2000. **The History of the Chinese Temples and Shrines in Thailand**. Bangkok: Sai Ong Suck Sit printing. (in Thai)

ถ้วน ลี เซิง และบุญยั้ง ไร่สุขสิริ. 2543. **ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สายส่งศึกษิตการพิมพ์.

Associate Professor Ruenkaew Pattranupravat received her Master's Degree in Sociology from Thammasart University. She is currently a full-time lecturer at University of the Thai Chamber of Commerce. Her main interests are globalization and ethnic groups.